

سفر به قلب ۱۰۰۰ سال امنیت و فرهنگ؛

«حصار تاریخی یزد» دوباره جان تازه می گیرد

مردم یزد بنا بر شواهد تاریخی، هیچگاه یک جامعه جنگ طلب نبوده و در طول تاریخ همیشه ترجیح می دادند که به دور از غوغای جنگ زندگی کنند ولی با این حال آنها نیز بهترین روش برای حفاظت از شهرشان در برابر حمله ی بیگانگان را ایجاد مانع در راه پیشروی و دسترسی سریع آنها به شهر می دانستند و به همین دلیل پیرامون یزد، حصار و بارو ساخته و خندق حفر کرده بودند.

حصار تاریخی یزد که یادگاری هزار ساله از امنیت و فرهنگ این شهر است، به همت میراث فرهنگی استان دوباره جان می گیرد تا میراثی ارزشمند برای آینده گردشگری این سرزمین بماند.

طی ادوار تاریخی گذشته فقدان امنیت و نگرانی عمومی باعث شده بود که مردم در برخی از نقاط کشورمان به ویژه در ایامی که قدرت سلاطین و امرای محلی به سستی می گرایید، به منظور مقابله با حملات غارتگران، فرصت طلبان، اشرار محلی و متجاوزین اقدام به ساخت دیوارهای عظیم و خندق در اطراف شهرها کنند و با ساختن برج و بارو، دروازه های آهنی، راه های زیرزمینی و گماشتن عده ای دیده بان برای مراقبت دائمی از آنها، خود برای تامین امنیتشان اقدام کنند.

شهر میراث جهانی یزد نیز تا اواسط دوره ی قاجار به وسیله دیوارهایی محصور شده بود که آن را در برابر یورش های بیرونی حفظ می کرد و این کار عملاً شهر را به صورت قلعه ای درآورده بود که تنها از طریق دروازه های موجود در باروها، با فضاهای خارج از آن ارتباط برقرار می کرد.

مردم یزد بنا بر شواهد تاریخی، هیچگاه یک جامعه جنگ طلب نبوده و در طول تاریخ همیشه ترجیح می دادند که به دور از غوغای جنگ زندگی کنند ولی با این حال آنها نیز بهترین روش برای حفاظت از شهرشان در برابر حمله ی بیگانگان را ایجاد مانع در راه پیشروی و دسترسی سریع آنها به شهر می دانستند و به همین دلیل پیرامون یزد، حصار و بارو ساخته و خندق حفر کرده بودند.

البته از تاریخ و زمان ساخت اولین باروی یزد و تعداد دروازه های آن اطلاعات دقیقی در دست نیست اما آنچه مسلم است این دیوارها در طول تاریخ شهر، مدام جابه جا و بازسازی شده بود.

بر طبق سفرنامه های موجود، شهر یزد در قرن چهارم هجری، دو دروازه به نام های باب ایزد و باب المسجد داشت ولی در دوران سلجوقیان و حدود سال ۴۳۲ هجری یعنی بیش از یک هزار سال پیش، به دستور «علاءالدوله کالنجار» حاکم یزد، حصار یزد شهر کشیدند و چهار دروازه با درهای آهنین بنام های «کوشک نو»، «قطریان» (دروازه شاهی)، «مهریچرد» (دروازه مهریز) و «کیا» برای آن باز کردند که از همان زمان با ایجاد بارو و دروازه ها در گرد شهر، تغییر و تحول اساسی در یزد شکل گرفت و تبدیل آن به شهری منسجم و معتبر آغاز شد.

توسعه آن تعداد دروازه ها به هشت مورد و در برخی دوره ها حتی به ۱۲ دروازه افزایش یافته که هنوز هم آثار برخی از آنها موجود است. وی با اشاره به اهتمام میراث فرهنگی به مرمت حصار دوره آل مظفر که بخش هایی از آن تخریب شده است، اظهار کرد: البته پیش از این نیز مطالعاتی از سوی میراث فرهنگی استان در مورد حصار تاریخی شهر و مرمت بخش هایی از آن به صورت موردی انجام شده بود ولی امسال نگاه متمرکز و جامعی جهت مطالعه و مرمت این بنا در دستور کار میراث فرهنگی استان قرار گرفته است.

کاظم نژاد ادامه داد: به همین منظور و براساس نقشه برداری های سه بعدی، مستندات جغرافیایی و تصاویر هوایی مربوط به سال ۱۳۳۵، مطالعات طرح توسط مشاور انجام و نقشه جامع حصار مذکور تهیه شده تا نسبت به احیا و بازسازی بخش های تخریب شده ی آن اقدام شود.

به گفته وی، از مجموع ۴۷۰۰ متر طول حصار مذکور، ۱۲۶۵ متر مسیر نیازمند بازسازی عین به عین، ۱۴۲۸ متر نیازمند مرمت اساسی و ۳۰۰ متر نیز نیازمند مرمت جزئی است که هم اکنون در قالب ۱۲ کارگاه مرمت در حال انجام است.

وی با بیان این که برج و باروی یزد دارای ارتفاع بین ۹ تا ۱۳ متر و عرض ۱.۴ متر که در برخی بخش ها پشته بندهایی ۲ متری به این عرض افزوده می شود، گفت: امسال ۱۰ میلیارد تومان از محل اعتبارات ملی و استانی برای مطالعه و مرمت بخش هایی از این حصار در نظر گرفته شده که طی آن ۱۵۰ متر به طول حصار اضافه و بخش هایی نیز مرمت خواهد شد.

کاظم نژاد با اشاره به این که خوشبختانه با اقدامات فرهنگی که در زمینه احیای این حصار مانند نصب بنرهایی در محل مرمت سازه صورت گرفته است، در برخی از بخش ۱ مانند خیابان سیدگل سرخ شاهد همکاری مالکین مجاور حصار برای مرمت دیوارهای برج و باروی تاریخی شهر هستیم.

وی ابراز امیدواری کرد با تداوم این توجه و حمایت مسئولان ارشد استان و تأمین اعتبارات لازم، این طرح طی چند سال آینده به طور کامل مرمت و در جهت توسعه گردشگری این شهر میراث جهانی مورد بهره برداری قرار گیرد.

این مسئول یکی از ویژگی های این طرح مرمتی که نیازمند تولید ۴۰ هزار قطعه خشت است را تولید و مصرف این خشت ها در محل اجرای طرح خواند که به نوعی یک رکورد نیز بشمار می آید.

وی پیش بینی کرد: دروازه شاهی این حصار تاریخی در سال جاری و دروازه مهریز نیز تا اوئل سال آینده تکمیل شود و در ادامه نیز بخش هایی مانند دارالحکومه یزد (دروازه دولت) که هم اکنون در دست مطالعه است، براساس شواهد و مستندات بازسازی شود.

کاظم نژاد در پایان ابراز امیدواری کرد با مرمت برج و باروی یزد، در بخش هایی از آن امکان تردد گردشگران و علاقمندان به این حوزه بر روی دیوارهای این حصار تاریخی و مشاهده بافت تاریخی بر فراز آن مشابه دیوار چین فراهم شود.

مستندان تاریخی نشان می دهد که بعد از ساخت مریم آباد (یکی از محلات کنونی شهر) در سال ۶۱۰ هجری قمری، دروازه ای بر حصار یزد به نام دروازه «مادر امیر» (مال امیر یا مالمیر) برای رفتن به این آبادی باز شد.

همچنین در زمان حکومت آل مظفر، بخش هایی از شهر مثل کوچه ی سنبلان، کوچه محمد جلال، کوچه صندوقیان، باغ بهشتی، مدرسه اتابک سام و کوچه جنب آن، دارالشفا ی صاحبی، محله ایلچی خان، مزار شرف الدین خضر، کوچه پای بوز، سنجستان و باب کیا در بیرون حصار شهر قرار داشتند که به دستور امیر مبارزالدین محمد در سال ۷۴۷ هجری قمری، با ایجاد باروی جدیدی از دروازه شاهی تا دروازه مالمیر، این محلات بیرون شهر را به داخل آوردند و هفت دروازه شامل مهریچرد، شاهی، ایلچی خان، کوشکنو، مالمیر، سعادت و دروازه نو با درهای آهنی برای شهر باز کردند که بعدها در دوره صفویه، دروازه سعادت و دروازه نو مسدود شدند.

حدود ۲۷ سال بعد شاه نصرت الدین یحیی حاکم وقت یزد، خندقی دور این حصار حفر کرد و در کنار هر دروازه برجی بنا نهاد و حدود سال ۹۸۹ هجری قمری نیز، دروازه دیگری موسوم به دروازه دولت ایجاد شد.

اکنون تنها بخش هایی از این حصار تاریخی در این شهر میراث جهانی باقی مانده و بخش های زیادی از آن به علت افزایش جمعیت و گسترش شهر یا به دلیل فرسودگی و ویرانی از بین رفته است اما با این وجود میراث فرهنگی استان یزد از سال جاری مرمت این حصار تاریخی را در دستور کار خود قرار داده است.

ابراهیم کاظم نژاد باستان شناس و ناظر عالی طرح مرمت و بازسازی برج و باروی شهر تاریخی یزد در گفت و گو با ایسنا در همین رابطه تصریح کرد: حصار ایلخانی- تیموری شهر تاریخی یزد با دو شماره ۹۵۶ با عنوان «برج و باروی یزد» با قدمت آل مظفر و همچنین ۱۵۱۵۹ با عنوان «قلعه کهنه» با قدمت تیموری به ثبت ملی رسیده است.

وی با بیان این که این حصار دارای طولی برابر با ۴۷۰۸ متر است، افزود: حصار مذکور مساحتی حدود ۸۰ هکتار از بافت تاریخی شهر یزد را در درون خود احاطه کرده است.

کاظم نژاد در همین خصوص یادآور شد: شهر تاریخی یزد با شماره ۱۵۰۰۰ در سال ۱۳۸۴ به ثبت ملی رسیده است که حصار تاریخی شهر نیز بخشی از آن به حساب می آید.

وی خاطرنشان کرد: همچنین محدوده ی عرصه شهر تاریخی یزد به دلیل معماری تاریخی ارزشمند و بافت سنتی دست نخورده اش به عنوان اولین و تنها ترین شهر ایران در ۱۸ تیرماه سال ۱۳۹۶ شمسی (۲۰۱۷ میلادی) در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسیده است. به گفته این باستان شناس، حصار تاریخی شهر یزد مربوط به دوره های اتابکان، آل بویه و آل مظفر بوده و حتی تا دوران قاجار نیز وجود داشته و در واقع طی ادوار مختلف و با گسترش شهر، جابه جا و بزرگ تر شده است به طوری که در ابتدا این حصار دارای چهار دروازه شامل دروازه شاهی، دروازه مهریز، دروازه کوشک نو و دروازه مالمیر بوده ولی با

دروازه شاهی این حصار تاریخی در سال جاری و دروازه مهریز نیز تا اوئل سال آینده تکمیل شود و در ادامه نیز بخش هایی مانند دارالحکومه یزد (دروازه دولت) که هم اکنون در دست مطالعه است، براساس شواهد و مستندات بازسازی شود